

BİLSEM'NDE ÖĞRENİM GÖREN ÇOCUKLARIN ANNE VE BABALARININ ÜSTÜN YETENEKLİ ÇOCUK KAVRAMINA DAİR METAFORİK ALGILARI

Dilek Ünal

Sakarya Bilim ve Sanat Merkezi
dilekunal_bilsem@hotmail.com

Yrd. Doç. Dr. Duygu Gür Erdoğan

Sakarya Üniversitesi
Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü
dgur@sakarya.edu.tr

Yrd. Doç. Dr. Eda Demirhan

Sakarya Üniversitesi
Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü
edemirhan@sakarya.edu.tr

Özet

Bu çalışmada üstün yetenekli çocukların anne ve babalarının "üstün yetenekli çocuk" kavramını nasıl algıladıklarının metaforlar vasıtasıyla ortaya konması ve "üstün yetenekli" kavramına ilişkin bakış açılarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda araştırmanın çalışma grubunu, 2015-2016 Eğitim Öğretim yılında Sakarya Bilim ve Sanat Merkezi'nde eğitim alan, 5.6.7.8.9.10. ve 11. sınıf seviyelerinden bir kız, bir erkek olacak şekilde belirlenen 14 öğrencinin anne ve babası olmak üzere toplam 28 kişi oluşturmaktadır. Çalışmada kullanılan nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim deseni doğrultusunda katılımcıların metaforik algıları tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmada metaforlar, ilgili konuya ilişkin algıları ortaya koymak adına temel amaca hizmet etmesi için analiz edilmiştir. Çalışmada veri toplama aracı olarak yapılandırılmış ve yarı yapılandırılmış sorulardan oluşan bir form kullanılmıştır. Bu formda, katılımcılardan üstün yetenekli çocuk kavramına yönelik benzetme yapmaları istenmiş ve bu benzetmenin gerekçesini açıklamaları için boşluklar kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre katılımcıların üstün yeteneklilik kavramına ilişkin görüşleri düşünme becerileri, kişilik özellikleri, bilimsel üretkenlik ve diğer temaları altında toplanırken; üstün yetenekli bir çocuk kavramına ilişkin oluşturmuş oldukları metaforların ise değerli, hassas, bilgili, değişken, bilgiye aç ve çalışkan temaları altında toplandığı belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Üstün yetenek, Bilim ve Sanat Merkezi, Metafor.

METAPHORIC PERCEPTION OF MOTHERS AND FATHERS OF CHILDREN IN SCIENCE AND ART CENTERS (BILSEM) REGARDING THE GIFTED CHILD CONCEPT

Abstract

The objective of this study is to present how mothers and fathers of gifted children perceive the "gifted child" concept through metaphors and identify their perspectives regarding the concept of "giftedness". The work group of the study is constituted by a total of 28 people that are the mothers and fathers of the fourteen students, half of them are girls and half of them are boys from the 5.6.7.8.9.10 and 11th grades, receiving education in Sakarya Science and Art Center in 2015-2016 Academic year. We try to identify the metaphoric perceptions of the participants with phenomenology that is one of the qualitative research methods. The metaphors have been analyzed to service for the basic objective to reveal the perception on the matter. We have used a form, consisting of structured and semi-structured questions as a data collection tool in the study. In this form, the participants were asked to make the analogy for the concept of gifted children and they are

provided spaces for them to explain the reason of such analogy. According to the results of the research, while opinions of the participants on the giftedness have been collected under their thinking skills, personal characteristics, scientific productivity, and other themes; their metaphors on the gifted child concept have been collected under the themes such as valuable, sensitive, informed, shifting, have an insatiable desire for knowledge and hardworking.

Keywords: Gifted, Science And Art Centers (BILSEM), Metaphor.

GİRİŞ

Üstün yetenek kavramı tarih akışı içerisinde farklı açılardan değerlendirilmiş ve türlü şekillerde tanımlanmıştır. İlk tanımlar daha geleneksel ve tutucu bir özellik gösterir. Ancak zaman içinde 130 IQ puanını aşan bireyleri üstün yetenekli olarak nitelendiren bu tutucu yaklaşımların yerlerini daha çağdaş tanımlara bıraktığı görülmektedir (Sak, 2010). Örneğin Renzulli (2002) üstün yetenekli öğrencileri, ortalamanın üstünde yetenek, görev anlayışı ve yaratıcılık merkezinde kümelenen eylemleri ortaya çıkarıp geliştirebilecek kişiler olarak tanımlar. A.B.D Üstün Zekâlı Çocuklar Ulusal Konseyi ise “Bir ya da daha fazla alanda olağanüstü performans gösteren veya olağanüstü potansiyeli olan birey.” (Akt: Sak, 2010:5) olarak ifade ederken Gallagher ve Kirk (1989:85) üstün yetenekli çocuğun yaratıcılık, sanat, liderlik ve ya entelektüellik gibi alanlarda üstün başarı gösteren ve bu becerilerini geliştirmek adına okul ortamında ulaşamadığı, alana yönelik zengin içeriklere sahip etkinliklere gereksinim duyan çocuk olarak tanımlar.

Üstün yetenekli çocuklar çoğu konuyu akranlarından hızlı kavrama, üstün duygusal zekâyâ sahip olma, ince mizah anlayışları, üretkenlikleri, iletişim becerileri ve sorgulayıcı yapılarıyla dikkat çekerler. Aile ve sosyal çevrelerinin olumlu ve yapıcı yaklaşımlarıyla bu özellikleri onları daha üretken ve mutlu kılarken aksi durumda kendilerini tamamen kapatır hatta ciddi ruhsal sorunlar yaşayabilirler (Ataman, 2004 a). Bu nedenle üstün yetenekli bireylerin mümkün olduğunca erken zamanda tanımlanmaları, doğru ellerde ve en iyi şekilde eğitilmeleri tüm toplumlar için hayati önem taşır. Zira bu bireyler toplumların gelişmesinde çığır açabildikleri gibi eğitimlerinin ihmali durumunda da çevrelerine ve kendilerine tamiri imkânsız zararlar verebilirler (Çağlar, 2004).

Yapılacak yanlışların önüne geçebilmek ve üstün yetenekli kişilerin doğru şekilde eğitilmelerini sağlamak amacıyla, tekinin bile sistem dışında kalmasına müsaade etmeyen, psiko-sosyal gelişimlerine katkı sağlayarak tüm yeteneklerini tam olarak kullanabilmelerini mümkün kılan eğitim programları geliştirilmeli ve bunlar özel eğitim kapsamında uzman eğitimciler tarafından uygulanmalıdır (Akkanat, 2004). Konuya yönelik olarak Duke Üniversitesinin Yetenek Tanılama Programının Yapmış olduğu anket çalışmasında da üstün yetenekli öğrencilerin, varsayılan liderlik rolleri, özel yetenek alanlarının gelişimi ve genel danışmanlık konularında bir uzmanla çalışmaya ihtiyaç duydukları görülmüştür (Pfeiffer, 2001).

Ülkemizde üstün yetenekli çocukların eğitimi meselesi 1964 yılından beri farklı zamanlarda gerçekleştirilen uygulamalar yoluyla, her ne kadar yetersiz de olsa, Türk Milli Eğitim tarihinde yerini almıştır (Ataman, 2000). Bu uygulamalar arasında Anadolu Liseleri, Meslek Liseleri ve vakıfların yönetiminde öğrencilerini sınavla seçerek özel eğitim veren okulların çalışmaları dikkat çekicidir (Eripek, Özsoy ve Özyürek 1997). Özellikle 1993 yılından itibaren alana yönelik kalıcı çalışmalara başlanmış, üstün yetenekli çocuklara en doğru eğitim şartlarını oluşturabilmek için, çeşitli milletlerce uygulanan eğitim modelleri araştırılmış ve ülkemizin mevcut sosyal, ekonomik, kültürel ve eğitim durumuna göre uygulanabilirlik düzeyleri değerlendirilerek bize uygun farklı bir model tasarlanmış ve bu tasarı Prof. Dr. Dönmez tarafından “Ek Ders Uygulama Okulu” şeklinde nitelendirilerek ilerleyen aşamalarda Bilim ve Sanat Merkezi (BİLSEM) olarak isimlendirilmiş ve pilot proje olarak beş merkezde (Ankara, İstanbul, İzmir, Bayburt ve Denizli) uygulanmaya başlanmıştır (Dönmez, 2004:71-72).

Bilim ve Sanat Merkezleri, Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak açılmaktadır. Bugün Türkiye genelinde 70 ilde bulunan 83 BİLSEM 'de okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretimi kapsayan tüm dönemlerdeki üstün yetenekli öğrencilere, uzman personelce yaparak yaşayarak öğrenme modeli üzerine kurgulanmış eğitim programlarıyla hizmet verilmektedir. Ayrıca titizlikle

düzenlenmiş rehberlik faaliyetleriyle üstün yetenekli bireylerin eğitiminde kurum-veli işbirliğine yönelik planlamalar yapılarak veli, eğitim çalışmaları içinde önemli bir unsur olarak görülmüştür (Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), 2015). Zira çocuk eğitimi ve çocuğun psiko-sosyal gelişiminde, bir eğitim kurumundaki çalışmalar ne kadar üst düzey olursa olsun asla kendi başına yeterli olamayacaktır. Bu konuda mutlaka anne-babalarla işbirliği içinde hareket etme zorunluluğu vardır.

Özellikle ilkökul dönemindeki akranlarına göre farklı özelliklerdeki çocukların eğitim sürecinde yaşadıkları uyum sorunları çoğu zaman anne babaları büyük bir bunalıma sokmaktadır. Çocuğun okul içi ve okul dışı yaşamında karşılaşılabilecek sorunlara yönelik, eğitim kurumlarının ve öğretmenlerin ebeveynlerin yanında olarak doğru rehberlik hizmetleri sunmaları çocuğun psiko-sosyal gelişimi açısından son derece önemlidir (Sak, 2010).

Ataman (2004 b) üstün yetenekli çocukların çoğu zaman iletişimde akranları yerine yetişkinleri tercih ettiğini özellikle de aileleriyle paylaşımında bulunmayı yeğlediklerini, çoğu zaman da en yakın dostlarının anneleri olduğunu ifade eder. Bu nedenle ailelerin üstün yetenekli çocuklarıyla iletişim şekilleri ve üstün yetenek kavramını nasıl algıladıkları önem arz etmektedir ve bahsi geçen kavramın algılanış şekillerini metaforlar yoluyla ortaya koymak da mümkündür.

Türkçede benzetmeler, istiareler ve mecazlar biçiminde kullanılan ve bir kavramın kişinin zihninde oluşturduğu imge, anlam ya da kavramsal ifadeleri anlatan metafor; Yunancada “Metapherein” ya da “Metafora” köklerinden türemiştir. İkiye ayrılan kelime yapısında “Meta” değiştirmek, “pherein” ise taşımak, anlamına gelmektedir (Levine, 2005). Belli bir konuya yönelik tecrübeleri ve yaşanmışlığı ifade ettiği için de bir kavramın bir başka kavramla ifade edilmesinden çok daha güçlü bir zihinsel sürecin ürünüdür (Eraslan, 2011). Bir metafor, anlamın direkt aktarılmasından ziyade, sembollerle ifadesidir. Webster New Word sözlüğünde metaforun tanımı şu şekilde yapılmıştır: “Metafor; doğrudan aktarılan kelime ya da kelime grubunun yanı sıra, bir şeyin başka bir şeye benzerliğini yansıtan ve karşılaştırmayı içeren bir ifade biçimidir” (Marshak, 1993: 44).

Shuell’in (1990: 102) metaforlar için “Eğer bir resim 1000 kelimeye bedelse, bir metafor da 1000 resme bedeldir.” ifadesini kullanmaktadır. Çünkü, bir resim sadece statik bir imge sunarken, bir metafor bir olgu hakkında düşünmek için zihinsel bir çerçeve sunmaktadır (Akt: Dünder ve Karaca, 2013). Johnson ve Lakoff (1980) da metaforların kişilerin algılama ve düşünme şekline göre tasarlandığını, fikirleri daha canlı ve dikkat çekici hale getirmekle kalmayarak aynı zamanda algı ve kavrayışı da yeniden yapılandırıldığını ve böylelikle bireylerin çevrelerinde gerçekleşen olayları anlamalarına yardımcı olduğunu savunur. Bu yönüyle metaforlar, üstün yetenekli çocukların anne ve babalarının üstün yetenekli çocuk kavramına yönelik düşüncelerini ortaya çıkarmada güçlü bir araç olarak kullanılabilir.

Bu çalışmada; BİLSEM’lerdeki anne ve babaların “Üstün Yetenekli Çocuk” kavramına yönelik algılarının belirlenmesi amaçlanmış ve aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Bilim ve Sanat Merkezi’ne devam eden üstün yetenekli çocukların anne ve babalarının “üstün yeteneklilik” kavramına ilişkin görüşleri nelerdir?
2. Bilim ve Sanat Merkezi’ne devam eden üstün yetenekli çocukların anne ve babalarının üstün yetenekli çocuğa ilişkin metaforları nelerdir?
3. Bu metaforlar ortak özellikleri yönünden bir araya toplandıkları kavramsal kategoriler nelerdir?

YÖNTEM

Araştırmanın Türü

Bu çalışma nitel araştırma yöntemlerinden biri olan olgu bilim deseni ile yürütülmüştür. Olgubilim araştırmaları farkında olduğumuz ancak derinlemesine bilgi sahibi olmadığımız konular hakkında derinlemesine bilgi edinmek için kullanılan nitel araştırma yöntemlerinden birisidir (Şimşek ve Yıldırım, 2005). Bu çalışmada olgu bilim deseni doğrultusunda katılımcıların “üstün yeteneklilik” kavramına yönelik metaforik algıları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bilimsel çalışmalarda metaforlar, araştırmanın temel amacını ortaya koymak ya da temel amaca yardımcı olmak amacıyla iki şekilde kullanılabilir.

Katılımcılar

Araştırmanın katılımcıları, 2015-2016 Eğitim Öğretim yılında çocukları Sakarya Bilim ve Sanat Merkezi'nde eğitim alan toplam 28 veliden oluşturmaktadır. Katılımcılar 5.6.7.8.9.10. ve 11. sınıf seviyelerinden bir kız bir erkek olacak şekilde belirlenen 14 öğrencinin anne ve babası olmak üzere toplam 28 kişi olacak şekilde belirlenmiştir. Çünkü olgubilim çalışmalarında çalışma grubu araştırmanın odaklandığı olguyu yaşayan ve bu olguyu yansıtabilecek bireyler ya da gruplar olmalıdır (Şimşek ve Yıldırım, 2005). Katılımcıların seçiminde gönüllülük esas alınmıştır. Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bilgiler Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

	Anne	Baba	Toplam
<i>Eğitim durumu</i>			
İlkokul mezunu	2	2	4
Ortaokul mezunu	3	2	5
Lise mezunu	2	1	3
Üniversite mezunu	6	6	12
Lisansüstü	1	3	4
<i>Toplam</i>	<i>14</i>	<i>14</i>	<i>28</i>
<i>Meslekler</i>			
Çalışmıyor	10	-	10
Eğitimci	3	2	5
Serbest meslek	-	5	5
Polis	-	4	4
Mühendis	-	1	1
Doktor	-	1	1
Hemşire	1	-	1
İşçi	-	1	1
<i>Toplam</i>	<i>14</i>	<i>14</i>	<i>28</i>

Katılımcıların demografik özellikleri eğitim durumları açısından incelendiğinde anne ve babaların hepsinin en az ilkokul düzeyinden mezun oldukları ve bu sebeple okuryazar oldukları görülmektedir. Anne ve babaların eğitim durumları incelendiğinde ilkokul mezunu dört, ortaokul mezunu beş, lise mezunu üç, üniversite mezunu on iki ve lisansüstü eğitim almış dört birey bulunduğu görülmektedir. Meslekler bazında incelendiğinde ise on annenin herhangi bir işte çalışmadığı, üçünün eğitimci (öğretmen, akademisyen) ve bir tanesinin hemşire olduğu görülmektedir. Babaların meslekleri incelendiğinde ise beş kişinin serbest meslek, dört kişinin polis, iki kişinin eğitimci ve birer doktor, mühendis ve işçiden oluştuğu görülmektedir.

Bunun yanı sıra katılımcıların üstün yetenekliler ile ilgili araştırma ve bilgi edinme yollarını belirlemek amacı ile sorulan sorulara ilişkin bilgiler Tablo 2 'de belirtilmiştir.

Tablo 2: Katılımcıların Üstün Yeteneklilik İle İlgili Bilgi Edinme Yolları

	Anne		Baba		Toplam	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
"Üstün yetenek" kavramı ile ilgili araştırma yaptınız mı?	4	10	2	12	6	22
Üstün yetenekliler ile ilgili seminer ya da konferans herhangi bir etkinliğe katıldınız mı?	5	9	3	11	8	20
Üstün yetenekliler ile ilgili herhangi bir kitap/yayın okudunuz mu?	2	12	1	13	3	25
Sosyal medyada üstün yetenekliler ile ilgili herhangi bir gruba üye misiniz?	2	12	0	14	2	26

Tablo 2' ye bakıldığında katılımcılardan 22 tanesinin üstün yeteneklilik konusunda bir araştırma yapmadığı, 6 tanesinin ise bu konuda araştırma yaptığı görülmektedir. 20 katılımcı üstün yeteneklilerle ilgili bir seminer veya konferansa katılmışken, 8 kişinin bu soruya “hayır ” yanıtı verdiği görülmektedir. Katılımcılardan 3'ü üstün yeteneklilerle ilgili bir kitap veya yayın okumuştur ancak 25 katılımcının bu yönde okuma gerçekleştirmediği görülmektedir. Yine tabloda 2 katılımcının sosyal medyada üstün yetenekliler ile ilgili bir gruba üye olduğu görülürken 26'sı değildir. Sorulara “evet” yanıtı verenlerin çoğunluğunu anneler oluşturmaktadır. Bununla beraber katılımcıların üstün yeteneklilik alanına yönelik bilgi edinme konusunda zayıf olduğu görülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Çalışmada veri elde etmek için katılımcılara, uzman görüşleri doğrultusunda hazırlanan yapılandırılmış ve yarı yapılandırılmış sorulardan oluşan bir form verilerek katılımcılardan bu formları doldurmaları istenmiştir. Yapılandırılmış sorular genel olarak katılımcıların demografik özellikleri ve üstün yeteneklilik konusunda bilgi edinme yollarını belirlemek amacı ile sorulan sorulardan oluşmaktadır. Yarı-yapılandırılmış soru olarak ise katılımcılardan üstün yetenekli çocuk kavramına yönelik benzetme yapmaları istenmiş ve bu benzetmenin gerekçesini açıklamaları için boşluklar kullanılmıştır. Bu formun doldurulması için yeterli süre verilmiştir ve üstün yetenekli çocuk kavramına yönelik anne babaların metaforlarının neler olduğu ve ortaya çıkan metaforların ortak özellikleri bakımından hangi kavramsal kategoriler altında toplanabileceği sorularına cevap aranmaya çalışılmaktadır.

Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin değerlendirilmesinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde katılımcıların “üstün yeteneklilik” kavramına yönelik bakış açıları ve “üstün yetenekli çocuk” kavramına ilişkin oluşturdukları metaforlar araştırılarak tablolaştırılmıştır.

Araştırmanın birinci problemi olarak anne ve babalara “Üstün yeteneklilik kavramı sizin için neyi ifade etmektedir?” sorusu sorulmuştur. Anne ve babaların verdikleri bu soruya verdikleri cevaplara ilişkin veriler Tablo 3'de belirtilmiştir.

Tablo 3: Üstün Yetenekli Bir Çocuğa Sahip Anne ve Babaların Gözünden “Üstün Yeteneklilik” Kavramı

Tema	Kodlar	Sıklık frekansı (f)			Toplam f
		Anne	Baba	Toplam	
Düşünme Becerileri	Çabuk anlayan	4	6	10	24
	Farklı bakış açısına sahip	4	3	7	
	Diğer çocuklardan farklı	3	1	4	
	Farklı düşünen	-	2	2	
	Detaylı düşünen	1	-	1	
Kişilik Özellikleri	Zeki	2	2	4	16
	Başarılı	2	1	3	
	Özgüvenli	1	1	2	
	Meraklı	1	1	2	
	Saygılı	-	1	1	
	Diğer (yaratıcı, olgun, çalışkan, dikkatli)	4	-	4	
Bilimsel Üretkenlik	Yol gösteren	-	1	1	6
	Çığır açan	-	1	1	
	Topluma faydalı	-	1	1	
	Çözüm üretebilen	-	1	1	

	İcat yapan	-	1	1	
	Araştırma yapan	-	1	1	
Diğer	Özel bir anlamı yok	2	1	3	
	Kaybedilen çocuk	1	-	1	5
	Takip edilmesi gereken	-	1	1	

Ailelerin üstün yeteneklilik kavramına ilişkin bakış açıları sırası ile a) Düşünme becerileri ($f=24$), b) Kişilik özellikleri ($f=16$), c) Bilimsel üretkenlik ($f=6$) ve d) Diğer ($f=5$) olmak üzere dört farklı tema altında kategorize edilmiştir (Tablo X). Bununla birlikte düşünme becerileri temasında en çok, çabuk anlayan ($f=10$), farklı bakış açısına sahip ($f=7$); kişilik özellikleri temasında zeki ($f=4$), başarılı ($f=3$) kodları anne babalar tarafından üstün yeteneklilik kavramını açıklamada en fazla kullanılan kavramlar olarak ön plana çıkmaktadır. Bilimsel üretkenlik teması altında yer alan bütün kodların ise üstün yetenekli çocukların babaları tarafından belirtilmesi ise dikkat çekici bir sonuçtur. Son olarak ise diğer başlığı altında temalaştırılmayan kodlardan ise özel bir anlamı yok kodu ($f=3$) bu başlık altında en fazla değinilen kod olmak üzere karşımıza çıkmaktadır.

Araştırmanın ikinci problemi olarak anne babaların “üstün yetenekli bir çocuk” kavramına ilişkin metaforları araştırılarak Tablo 4’de belirtilmiştir.

Tablo 4: Üstün Yetenekli Bir Çocuğa Sahip Anne ve Babaların Gözünden “Üstün Yetenekli Bir Çocuk”

Tema	Kodlar	Sıklık frekansı (f)			Toplam f
		Anne	Baba	Toplam	
Değerli	Altın	1	1	2	8
	Değerli obje	1	-	1	
	Keşfedilmemiş maden	1	-	1	
	İstiridye	1	-	1	
	Cevher	-	2	2	
	Mücevher	-	1	1	
Hassas	Camdan yapılmış obje	2	2	4	8
	Kristal obje	1	-	1	
	Çiçek	1	-	1	
	Tomurcuk	-	1	1	
	Kuş	-	1	1	
Bilgili	Bilgisayar	-	1	1	5
	Deniz	-	1	1	
	Buzdağı	-	1	1	
	Su	-	1	1	
	Işık	1	-	1	
Değişken	İki yanı keskin bıçak	1	-	1	3
	Sabun	1	-	1	
	Bulmaca	1	-	1	
Bilgiye aç	Yakıtı ihtiyaç duyan araç	1	-	1	2
	Kardan adam	-	1	1	
Çalışkan	Karınca	1	-	1	2
	Arı	-	1	1	

Anne ve babaların üstün yetenekli bir çocuğa ilişkin ürettikleri metaforlar, a) Değerli ($f=8$), b) Hassas ($f=8$), c) Bilgili ($f=5$), d) Değişken ($f=3$), e) Bilgiye aç ($f=2$) ve f) Çalışkan ($f=2$) olmak üzere altı tema altında toplanmıştır (Tablo Y). Altın, değerli obje, keşfedilmemiş maden, istiridye, cevher ve mücevher olarak belirtilen metaforlar “değerli”; camdan yapılmış obje, kristal obje, çiçek, tomurcuk ve kuş olarak belirtilen metaforlar “hassas”; bilgisayar, deniz, buzdağı, su ve ışık olarak belirtilen metaforlar “bilgili”; iki yanı keskin bıçak, sabun ve bulmaca olarak belirtilen metaforlar “değişken”; yakıtı ihtiyaç duyan araç ve kardan adam olarak belirtilen metaforlar “bilgiye aç”; karınca ve arı olarak belirtilen metaforlar “çalışkan” temaları altında toplanmıştır. Bu temalara ilişkin anne-babaların ifadelerinden bazıları aşağıdaki şekilde belirtilmiştir:

- Üstün yetenekli bir öğrenci altın gibidir. Çünkü işlendikçe değerlenirler. (Değerli)

- Üstün yetenekli bir öğrenci camdan yapılmış bir obje gibidir. Çünkü dikkatle korunmalı ve özenle bakılmalıdır. (Hassas)
- Üstün yetenekli bir öğrenci bilgisayar gibidir. Çünkü her konu hakkında bilgi sahibidirler. (Bilgili)
- Üstün yetenekli bir öğrenci iki yanı keskin bir bıçak gibidir. Çünkü doğru yönlendirilmezlerse kötü sonuçların oluşmasına sebep olabilirler. (Değişken)
- Üstün yetenekli bir öğrenci yakıtı ihtiyaç duyan bir araç gibidir. Çünkü bilgiye ulaştıkça ilerlerler. (Bilgiye aç)
- Üstün yetenekli bir öğrenci karınca gibidir. Çünkü kızım eve gelir gelmez ve sürekli ders çalışıyor (Çalışkan).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırma, çocukları Bilim ve Sanat Merkezi'nde eğitim gören anne-babaların üstün yetenek kavramına dair algılarını ve üstün yetenekli çocuklarına yönelik bakış açılarını metaforlar yardımıyla belirlemek için gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda Bilim ve Sanat Merkezi velilerinin “üstün yeteneklilik” kavramına yönelik algıları; düşünme becerileri, kişilik özellikleri, bilimsel üretkenlik ve diğer olmak üzere dört farklı tema altında kategorize edilmiştir. Bununla birlikte düşünme becerileri temasında en çok, çabuk anlayan ve farklı bakış açısına sahip; kişilik özellikleri temasında zeki, başarılı kodları anne babalar tarafından üstün yeteneklilik kavramını açıklamada en fazla kullanılan kavramlar olarak ön plana çıkmaktadır. Bilimsel üretkenlik teması altında yer alan bütün kodların ise üstün yetenekli çocukların babaları tarafından belirtilmesi ise dikkat çekici bir sonuçtur. Son olarak ise diğer başlığı altında temalaştırılmayan kodlardan, “özel bir anlamı yok” bu başlık altında en fazla değinilen kod olmak üzere karşımıza çıkmaktadır.

Bilim ve Sanat Merkezi velilerinin “üstün yetenekli çocuk” kavramına ilişkin ürettikleri metaforlar ise; değerli, hassas, bilgili, değişken, bilgiye aç ve çalışkan olmak üzere altı tema altında toplanmıştır. Altın, değerli obje, keşfedilmemiş maden, istiridyeye, cevher ve mücevher olarak belirtilen metaforlar “değerli”; camdan yapılmış obje, kristal obje, çiçek, tomurcuk ve kuş olarak belirtilen metaforlar “hassas”; bilgisayar, deniz, buzdağı, su ve ışık olarak belirtilen metaforlar “bilgili”; iki yanı keskin bıçak, sabun ve bulmaca olarak belirtilen metaforlar “değişken”; yakıtı ihtiyaç duyan araç ve kardan adam olarak belirtilen metaforlar “bilgiye aç”; karınca ve arı olarak belirtilen metaforlar “çalışkan” temaları altında toplanmıştır. Araştırma bulgularına bakıldığında Bilim ve Sanat Merkezi velilerinin üstün yetenekli çocuğu literatürde değinilen özelliklerine uygun şekilde algıladıkları görülmektedir.

Yerli yazında konuya yönelik iki önemli çalışma yapılmıştır. Özsoy (2014) Bilim Ve Sanat Merkezi öğrenci, öğretmen ve velilerine yönelik çalışmasında katılımcıların üstün yetenekli öğrenciyi; uygun eğitime gereksinim duyan, yaşlılarından farklı görünen, yüksek performans gösteren, değerli, anlamak için çaba gerektiren, geniş kapasiteli ve çok yönlü olarak algıladıklarını belirtirken, Çapan (2010) yaptığı çalışmada öğretmen adaylarının geniş kapasiteli, yüksek performans gösteren, araştıran, gizemli, yaratıcı, üretken, ileriye görebilen, çok yönlü ve geleceğe yön veren, olaylara farklı bakabilen, yaşlılarından farklı, anlamak için çaba gerektiren ve değerli olmak üzere üstün yetenekli öğrenci ile ilgili 13 farklı kategoride sınıflandırma yapıldığını tespit etmiştir.

Bu çalışmada en fazla metafor “değerli” ve “hassas” kavramsal kategorilerinde geliştirilmiştir ve her iki temada da sekiz metafor vardır. “değerli” teması Özsoy (2014)'un araştırmasında en çok metafor üretilen ikinci kategori olurken, bulunan bu sonuç Winebrennar (2000), Çapan (2010), Silverman (2000), Adams, Cassidy, Neumester ve Perce (2007)'nin yapmış oldukları çalışmadaki bulgularla da örtüşmektedir. “Hassas” kategorisinde üretilen camdan yapılmış obje, kristal obje, çiçek, kuş, tomurcuk metaforlarının sözü edilen iki yerli kaynakta farklı kategoriler altında toplandığı görülmektedir. Tomurcuk, arı, karınca metaforları Çapan (2010) ve Özsoy (2014)'un çalışmalarında “üretken/yüksek performanslı” kategorilerinde toplanmıştır. Bu tespit Winebrennar (2000), Silverman (2000), Chan (2000) ve Adams ve diğerleri (2007)'nin bulgularıyla da paralellik göstermektedir. Çiçek metaforu Çapan (2010)'ın çalışmasında “değerli birey”, Özsoy (2014)'un araştırmasında ise “yaşlılarından farklı görünen birey” şeklinde nitelendirilmiştir.

Yerli yazındaki çalışmalarda, bu araştırma sonucunda ortaya çıkan kristal obje, su (Özsoy, 2014), bilgisayar, deniz, ışık (Çapan, 2010; Özsoy, 2014) metaforları yer alırken; istiridyeye, camdan yapılmış obje, sabun, bulmaca, yakıtı ihtiyaç duyan araç, kardan adam metaforlarına rastlanmamıştır.

Sonuç olarak bu çalışma, üstün yetenekli çocukların psiko-sosyal gelişiminde son derece önemli görevleri bulunan anne babaların “üstün yetenek” ve “üstün yetenekli çocuk” kavramlarına ilişkin algı ve düşünceleri hakkında ipuçları vermesi bakımından önemlidir. Bununla birlikte üstün yetenekli öğrencilerin eğitim sürecinde rolü bulunan tüm paydaşlara yönelik algı ve tutumlarını ortaya koyacak farklı nitelikteki araştırmalara da ihtiyaç duyulmaktadır.

Çalışma sonuçları BİLSEM Programları içerisinde önemli rolü bulunan veli rehberliği çalışmalarına yön verecek niteliktedir. Bununla birlikte üstün yetenekli öğrencilerin eğitim sürecinde rolü bulunan tüm paydaşların algı ve tutumlarını ortaya koyacak farklı nitelikteki araştırmalara da ihtiyaç duyulmaktadır. Çalışma kapsamında, çoğunluğu lisans ve lisansüstü eğitimini tamamlamış olan katılımcı grubun “üstün yeteneklilik” kavramına yönelik bilgi düzeylerinin zayıf olduğu belirlenmiştir. Kavrama dair velilerin bilgilendirilmesi adına belirli aralıklarla yerel ve ulusal seminer ve konferanslar verilmelidir.

Üstün yetenekli çocuklara sahip anne babalara sunulan bilgilerin gerçek hayata aktarılmasına destek olmak amacıyla, Özel Eğitim Daire Başkanlığı, üniversiteler veya Bilim Sanat Merkezleri’ndeki rehberlik birimleri tarafından uygulamaya yönelik özel eğitim programları düzenlenmelidir.

KAYNAKÇA

Adams, C.M., Cassidy, J.C., Neumester, K.L.S. & Perce, R.L. (2007). “Fourth-Grade Teachers' Perceptions of Giftedness: Implications for Identifying and Serving Diverse Gifted Students”, *Journal for the Education of the Gifted*, 30, 4, 479.

Akkanat, H. (2004). Üstün veya özel yetenekliler. *Üstün yetenekli çocuklar seçilmiş makaleler kitabı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Ataman, A. (2000). Aileler ve öğretmenler üstün zekâlı çocuklara nasıl yardımcı olabilir? *Özel eğitimde aile eğitimi sempozyumu*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, s.252–263.

Ataman, A. (2004 a). Üstün veya özel yetenekliler. *Üstün yetenekli çocuklar seçilmiş makaleler kitabı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Ataman, A. (2004 b). Üstün Yetenekli/Zekâlı Çocuk İle Yaşamak. *Üstün yetenekli çocuklar seçilmiş makaleler kitabı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Chan, D.W. (2000). “Exploring Identity Cation Procedures of Gifted Students by Teacher Ratings: Parent Ratings and Student Self-Reports in Hong Kong”. *High Ability Studies*, 11, 69-82.

Çağlar, D. (2004). Yaratıcı Çocuklar ve Yaratıcılığın Geliştirilmesi. *Üstün yetenekli çocuklar seçilmiş makaleler kitabı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Çapan, B.E. (2010). Öğretmen adaylarının üstün yetenekli öğrencilere ilişkin metaforik algıları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3 (12).

Dönmez, N. B. (2004). Bilim Sanat Merkezleri’nin kuruluşu ve işleyişinde yapılması gereken düzenlemeler. 1. *Türkiye üstün yetenekli çocuklar kongresi üstün yetenekli çocuklar bildiriler kitabı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Dündar, H ve Karaca, E.T. (2013). Formasyon öğrencilerinin ‘pedagojik formasyon programı’na ilişkin sahip oldukları metaforlar. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 19-34.

Eraslan, L. (2011). Sosyolojik metaforlar. *Akademik bakış dergisi*, 27.

- Eripek, S., Özsoy, Y. ve Özyürek, M. (1997). *Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar: Özel Eğitime Giriş*. Ankara: Karatepe.
- Gallagher, J. J. & Kirk, S. A. (1989). *Educating exceptional children*. USA: Houghton Mifflin Company.
- Johnson, M. & Lakoff, G. (1980). *Metaphors we live by*. Chicago: University of Chicago, 276.
- Levine, P.M. (2005). *Metaphors and Images of Classrooms*. ERIC: EJ724893.
- Marshak, J. R. (1993). Managing the metaphors of change. *Organizational dynamics*, 22(1): 44-56.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2015). *Bilim Ve Sanat Merkezleri Öğrenci Tanılama Kılavuzu*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2015). *Millî Eğitim Bakanlığı Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi*, 4.04.2016 tarihinde "http://orgm.meb.gov.tr/" adresinden alınmıştır.
- Özsoy, Y. (2014). Bilim ve Sanat Merkezi öğrenci, öğretmen ve velilerinin üstün yetenekli öğrenci kavramına ilişkin metaforları. *Üstün Yetenekliler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 74-87.
- Pfeiffer, Steven I. (2001). Professional Psychology And The Gifted: Emerging Practice Opportunities. *Professional Psychology: Research and Practice*, 32 (2).
- Renzulli, J. (2002). Emerging conception of giftedness: Building bridge to the new century. *A Special Education Journal*, 10 (2).
- Sak, U. (2010). *Üstün zekâlılar özellikleri tanılanmaları eğitimleri*. Ankara: Maya Akademi.
- Shuell, T. J. (1990). Teaching and learning as problem solving. *Theory into practice*, 29 (2):102.
- Silverman, L. (2000). "Characteristics of Giftedness. Gifted Development." www.gifteddevelopment.com (Erişim Tarihi: 09.05.2016).
- Şimşek, H ve Yıldırım, A. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Winebrenner, S. (2000). Gifted Students Need an Education, Too. *Educational Leadership*, 17, s. 52-56.
- eğitimi. *Çoluk Çocuk Aylık Anne Baba Eğitimci Dergisi*, 66, 27-29.